

GLOBALG.A.P. халқаро стандарти

МЕВА ВА САБЗАВОТ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ИШЛАБ
ЧИҚАРИШНИ СЕРТИФИКАТЛАШ УЧУН АСОСИЙ ТАЛАБЛАР

GLOBALG.A.P.

халқаро стандарти:

мева ва сабзавот маҳсулотларини ишлаб
чиқаришни сертификатлаш учун асосий талаблар

Ботирова, Динара

GLOBALG.A.P. халқаро стандарти: мева ва сабзавот маҳсулотларини ишлаб чиқаришни сертификатлаш учун асосий талаблар [Матн] : амалий қўлланма / Д. Ботирова, К. Нуриддинов. - Тошкент : Baktria press, 2017. - 32 б.

Тўзувчилар: Динара Ботирова, Камолитдин Нуриддинов

Мазкур қўлланма GLOBALG.A.P. халқаро стандарти бўйича мева-сабзавот маҳсулотларни сертификация қилишдаги асосий талаблари бўйича агрофирма ва фермер хўжалиklarининг билимларини ошириш ҳамда Ўзбекистонда етиштирилган мева ва сабзавот маҳсулотларини ташқи бозорларда рақобатдошлигини янада оширишга ҳамда экспорт қилувчиларнинг мева ва сабзавот маҳсулотларини истиқболли халқаро бозорларга олиб чиқиш шарт-шароитларини енгиллаштириш мақсадида тайёрланган.

Қўлланмани ишлаб чиқишда GLOBALG.A.P. халқаро стандартининг расмий сайтида (www.globalgap.org) тақдим қилинган маълумотлардан фойдаланилган.

Қўлланма Ўзбекистон Республикаси Ташқи савдо вазирлигининг қўллаб-қувватлаши орқали амалга оширилаётган Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастурининг “Савдо ривожланишига кўмаклашиш” лойиҳаси доирасида таёрланган.

Муаллифларнинг ушбу нашрда билдирган фикрлари БМТ, БМТ Тараққиёт Дастури ёки БМТга аъзо мамлакатларнинг расмий нуқтаи назарини акс эттирмаслиги мумкин.

БМТТДнинг Ўзбекистондаги фаолияти умумий ўзаро алоқадор мақсадларга эришишга қаратилган, булар барқарор иқтисодий ривожланиш, самарали давлат бошқаруви, иқлим ўзгаришига мослашиш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасидаги ислохотларни тезлаштиришда Хукуматни қўллаб-қувватлашдир. www.uz.undp.org

Мундарижа

I GLOBALG.A.P. ХАЛҚАРО СТАНДАРТИ	4
1. Стандартнинг тарихи ва умумий тасаввур	4
2. Сертификатлашга тайёргарлик: босқичма-босқич	5
3. GLOBALG.A.P. сертификати: асосий имтиёзлари ва чекловлари	6
II GLOBALG.A.P. БҲЙИЧА СЕРТИФИКАТЛАШГА ҚЎЙИЛАДИГАН МИНИМАЛ ТАЛАБЛАР ШАРҲИ	10
1. Ер участкасининг тарихи ва уни бошқариш	10
2. Ҳужжатларни юритиш ва ички аудит тизими	11
3. Меҳнат гигиенаси	12
4. Ходимларнинг соғлиғи, хавфсизлиги ва ижтимоий-маиший таъминоти	12
4.1. Соғлиқ ва хавфсизлик бўйича талаблар	13
4.2. Хавфли вазиятлар ва биринчи ёрдам кўрсатилиши	13
4.3. Ҳимоя қилувчи махсус кийим ва анжомлар	14
4.4. Ходимларнинг ижтимоий-маиший таъминоти	14
5. Субпудратчилар	15
6. Чиқиндиларни йўқ қилиш ва атроф муҳит ифлосланишини назорат қилиш, чиқиндиларни қайта ишлаш ва улардан такроран фойдаланиш	15
7. Атроф муҳит ва табиати муҳофаза қилиш	16
8. Шикоятлар ва эътирозлар	17
9. Қайтариш/чақириб олиш қоидалари	17
10. Озиқ-овқат маҳсулотларини ҳимоя қилиш	17
11. GLOBALG.A.P. мақоми	18
12. Логотипдан фойдаланиш	18
13. Маҳсулотларни кузатиб бориш ва тақсимлаш	18
14. Моддий ва хомашё баланси	19
15. Озиқ-овқат маҳсулотларининг хавфсизлиги сиёсати тўғрисида декларация	20
16. Озиқ-овқат маҳсулотларига нисбатан фирибгарликни олдини олиш	20
17. Тупроқдан фойдаланишни оқилона бошқариш	20
19. Йиғим-теримдан олдинги давр	21
19.1. Сув сифати	21
19.2. Ҳайвонларга оид органик ўғитларини қўллаш	22
19.3. Йиғим-терим мавсумидан аввал амалга оширилаётган назорат	22
20. Ҳосилни йиғиб олиш ва йиғим-теримдан кейинги тадбирлар	22
20.1. Санитария-гигиена талаблари	22
20.2. Санитария-техника асбоб-ускуналари	23
20.3. Маҳсулотларни қадоқлаш ва сақлаш жойлари	24
20.4. Қишлоқ хўжалик заракундаларига қарши курашиш	24
20.5. Йиғим-теримдан кейинги ювиш	25
20.6. Йиғим-теримдан кейинги ишлов бериш	25
ИЛОВАЛАР	26

GLOBALG.A.P. халқаро стандарти

1. Стандартнинг тарихи ва умумий тасаввур

GLOBALG.A.P. – етиштирилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг хавфсизлигини ҳамда уларнинг мавжуд сифат ва техник талабларга мос келишини таъминлаш учун тан олинган халқаро стандартлар тизимидир. GLOBALG.A.P. стандарти GHP, GMP ва HACCP талаблари асосида яратилган. Кўрсатилган стандартга мувофиқ, сертификатлаш ихтиёрий ҳисобланади, лекин унинг миллий стандартлардан асосий фарқи шундан иборат-ки, сертификатлаш нафақат якуний маҳсулотнинг сифатига баҳо беришида, балки ишлаб чиқаришнинг бутун даврини қамраб олишидадир.

GLOBALG.A.P.нинг эски номи – EurepGAP бўлиб, у Европа Иттифоқида атроф муҳитга етказилаётган зиён минимал бўлишини кафолатловчи қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштириш бўйича қабул қилинган стандартлар тўпламидир. Европада илк бор сертификатланган хўжаликлар 2003 йилда пайдо бўлиб, 2004 йилдан бу ҳолат оммавий, 2006 йилдан эса халқаро характерга эга бўлди. Натижада Европа стандарти бутун дунё бўйлаб тарқала бошлади ва 2007 йилда унинг номини GLOBALG.A.P.га ўзгартириш тўғрисида қарор қабул қилинди.

Ҳозирда GLOBALG.A.P. тизими томонидан дунёнинг 124дан зиёд мамлакатларидаги ишлаб чиқарувчилар сертификатланган, ушбу сертификатга эга хўжаликларнинг умумий сони 170'000дан ошади. Мавжуд маълумотларга кўра, сертификатланган хўжаликларнинг умумий сонидан ўсимчилик маҳсулотлар (шу жумладан мева ва сабзавотлар) улуши тахминан 75 фоизни, чорвачилик маҳсулотлар улуши 15 фоизни, акваэкинлар улуши 10 фоизни ташкил этади.

Умуман олганда, стандартнинг иш тизими бутун технологик занжирни (кетма-кетликни) кузатиб боришдан иборат, шу сабабли фермерга қўйиладиган биринчи талаб – етиштириш жараёнида олиб бориладиган барча чора-тадбирларни батафсил рўйхатга олишдир. Хусусан, стандартнинг асосий элементларига қуйидагилар киради:

- ишлаб чиқаришдаги хавфларни таҳлил қилиш;
- меҳнатни муҳофаза қилиш ва ишлаб чиқариш санитарияси;
- атроф муҳитни муҳофаза қилиш;
- маҳсулотларни кузатиб бориш ва қайтариш тартиботлари;
- экин материалнинг келиб чиқиши ва сифати;
- қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқариш учун тупроқнинг яроқлилиги;
- тупроқни таҳлил қилиш ва тупроқни ўғитлаш учун ишлаб чиқилган тизимнинг мавжудлиги;
- сув, пестицидлар ва қаттиқ материаллар қолдиғи, микрофлорани таҳлил қилиш;
- ўсимликларни ҳимоя қилишнинг интеграцияланган тизимини жорий этиш ва қўллаш;
- маҳсулотларни йиғиб олиш, қайта ишлаш ва сақлаш бўйича тадбирларни олиб бориш.

Натижада, бугунги кунга келиб, GLOBALG.A.P. сертификатлаш тизими ишлаб чиқариш технологиясини кузатиб бориш асосида маҳсулот хавфсизлиги тўғрисида хулосани тасдиқлаш ёки инкор этиш воситаси бўлиб ҳисобланади ва шу орқали ишлаб чиқарувчининг мақбул қишлоқ хўжалик амалиёти (Good Agricultural Practice – GAP) тарафдори эканлигини кўрсатиб беради.

Айни вақтда GLOBALG.A.P. стандартининг асосий рағбатлантирувчи омили – савдо тармоқлари, қайта ишлаш корхоналари ва умумий овқатланиш корхоналаридир. Пештахталарда турган маҳсулотларнинг хавфсизлигига кафолат бериш – аксарият етакчи компаниялар ва чакана тармоқларнинг асосий талабларидан бири ҳисобланади.

2. Сертификатлашга тайёргарлик: босқичма-босқич

GLOBALG.A.P. стандартини жорий этиш қуйидаги босқичлардан иборат:

- тайёргарлик;
- сертификатлашдан олдинги ишлар;
- сертификатлаш.

Тайёргарлик босқичи ўз навбатида қуйидаги алоҳида элементлардан иборат: диагностика аудит, ходимларни ўқитиш, ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва стандарт талабларини жорий этиш. Диагностика (бошланғич) аудит вақтида ҳўжалик билан дастлабки танишиш содир бўлади. Ихтисослик, сертификатланаётган экинлар, машина-трактор парки ва мавжуд асбоб-ускуналарнинг ҳолати, меҳнатни муҳофаза қилиш тизимининг аҳволи, даладаги бутун иш занжирининг ташкил этилганлиги ва ҳ.к.лар билан танишиш содир бўлади.

Ҳўжаликни тайёрлаш, ходимларни ўқитиш ва мувофиқлик мезонларини жорий этиш – GLOBALG.A.P. тизимини қуришнинг асосий босқичидир. Бунда ҳўжалик барча назорат нуқталари бўйича, шу жумладан НАССР методикаси бўйича батафсил таҳлил қилинади ва стандарт талабларига мувофиқлаштирилади. Шунингдек, ишлаб чиқариш хавфлари таҳлил этилади, маҳсулотларни кузатиб бориш ва қайтаришнинг тегишли қоидалари, ҳужжатлар айланмаси ва технологик тадбирларни рўйхатга олиш тизимлари жорий этилади, маҳсулотларда пестицидлар қолдиқларининг даражасини аниқлаш учун керакли элементлар ва ҳ.к.лар жорий қилинади.

Стандартнинг назорат бандларига ҳўжалик мувофиқлаштирилганидан сўнг, махсус текшириш варағи тўлдирилади ва инспекция ўтказадиган ташкилотга сертификация учун буюртма берилади. Инспекция 4-8 соат давом этади. Уни ўтказишда мазкур босқичда маслаҳат бериш ёки керакли изоҳлар бериш ҳўқуқига эга маслаҳатчининг иштирок этишига руҳсат берилади.

Инспекция мулоҳазаларсиз яқунланган тақдирда, қишлоқ ҳўжалик корхонаси 2-4 ҳафта ичида GLOBALG.A.P. сертификатини олади ҳамда бир вақтнинг ўзида GLOBALG.A.P. сайтида сертификатнинг электрон нусхаси пайдо бўлади ва у билан истаган қизиқиш билдирганлар танишиб чиқишлари мумкин. Агар инспекция натижасида мувофиқликнинг асосий мезонлари бўйича номувофиқликлар аниқланган бўлса, фермер ёки унинг маслаҳатчисига уларни тўғрилаш учун 28 кун муҳлат берилади. Сертификатлаш органига тўғрилашларни тасдиқловчи исботларни тақдим қилингандан сўнг, 2-4 ҳафта ичида фермер GLOBALG.A.P. сертификатини олади.

3. GLOBALG.A.P. сертификати: асосий имтиёзлари ва чекловлари

«FoodPLUS GmbH» компанияси GLOBALG.A.P. стандартининг эгаси бўлиб, ўзи сертификатлар бермайди, лекин у сертификатлаш бўйича рўйхатга олинган орган/компанияларга сертификатлар бериш ваколатларини берган (1-иловага қаранг). Аудит ва

сертификатлаш жараёнларини олиб борадиган сертификатлаш компаниясига мурожаат қилишдан аввал, биринчи навбатда, GLOBALG.A.P. умумий талаблари ва назорат нуқталари билан ўқиб танишиб чиқишни тавсия қилинади (улар ушбу қўлланмада таърифланган). GLOBALG.A.P. стандарти талабларига мувофиқ келишни истаётган ва сертификация оломоқчи бўлган фермерлар маълум бир молиявий харажатларга тайёр бўлишлари керак. Хусусан, фермерлар экин майдонлар ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини тайёрлаш, ходимларни ўқитиш, стандарт талабларига мувофиқ ҳужжатлар тизимини ишлаб чиқиш, шундан сўнг рўйхатга олиш, инспекция ва сертификатлаш бўйича харажатларга ҳақ тўлашлари керак. Бунда, таъкидлаш лозим-ки, сертификациялаш учун талабномани ҳам алоҳида ишлаб чиқарувчи ҳамда ишлаб чиқарувчилар гуруҳи сифатида тақдим этиш мумкин, сертификация қиймати танланган орган/компанияга, инспекцияга сарфланган вақтга ҳамда сертификацияланадиган экин майдонларнинг ҳажмига боғлиқ бўлади.

Сертификатлаш бўйича орган/компания томонидан сертификация учун олинмадиган бадалдан ташқари, шунингдек фермерлар берилган сертификатнинг амал қилиш муддатини узайтириш учун ҳар йилги рўйхатга олиш бадалини ҳам тўлашлари керак.

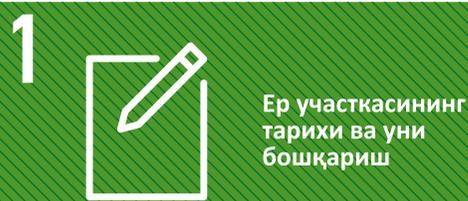
GLOBALG.A.P. йўриқномалари, стандартлари ва қоидалари катта имтиёзларга эгадирлар. Шулар жумласидан, маҳсулот сифатининг оширилиши ва озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, бозорларга киришни енгиллаштириш, қўлланилиши тақиқланган пестицидларни ишлатиш хавфларини камайтириш, таркибда кимёвий ва заҳарловчи моддалар қолдиғининг чегаравий миқдорини назорат қилиш имкониятларидир. Шунингдек, сертификатланган ишлаб чиқарувчи ҳозирги кунда GLOBALG.A.P. бўйича сертификатланишни талаб қилувчи халқаро чакана савдо тармоқларига ўз маҳсулотини сотишда устуворликларга эга.

GLOBALG.A.P. бўйича сертификациялаш мақсадида барча қишлоқ ҳўжалик ишларини кузатиб бориш ва уларнинг қайдлар (журнали)ни юритиш учун ишлаб чиқарувчи ёки ишлаб чиқарувчиларнинг гуруҳидан самарали маъмурий тизимни шакллантириш талаб қилинади. Натижада, сертификатлаш, битта корхона нуқта назаридан, сезиларли даражада ҳаракатлар, маъмурий ва молиявий ресурсларни талаб қилади, шу сабабли сертификатлаш йирик ишлаб чиқарувчилар ёки ишлаб чиқарувчилар гуруҳи учун анча осонроқ кечади.

Таъкидлаш лозим-ки, GLOBALG.A.P. бўйича сертификатлаш ишлаб чиқарилаётган маҳсулотга нисбатан бозор нархидан юқорироқ фойда олишни кафолатламайди, чунки стандарт ўзи билан барқарор ишлаб чиқаришни ва бизнесда ишбилармонлик муносабатларни ривожлантириш учун минимал талаблар тўпламини намоён этади.

GLOBALG.A.P.

бўйича сертификатлашга қўйиладиган минимал талаблар шарҳи

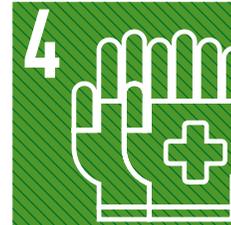
Ер участкасининг
тарихи ва уни
бошқариш

Ҳужжатларни
юретиш
ва ички аудит
тизими

Меҳнат
гигиенаси

Ходимларнинг
соғлиғи,
хавфсизлиги
ва ижтимоий-
маиший
таъминоти

Субпудратчилар

Чиқиндиларни
йўқ қилиш
ва атроф муҳит
ифлосланишини
назорат қилиш,
чиқиндиларни
қайта ишлаш ва
улардан такроран
фойдаланиш

Атроф муҳит
ва табиатни
муҳофаза қилиш

Шикоятлар
ва эътирозлар

Қайтариш/
чақириб олиш
қоидалари

Озиқ-овқат
маҳсулотларини
ҳимоя қилиш

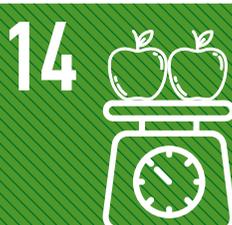
GLOBALG.A.P.
мақоми

Логотипдан
фойдаланиш

Маҳсулотларни
кузатиб бориш
ва тақсимлаш

Моддий
ва хомашё
баланси

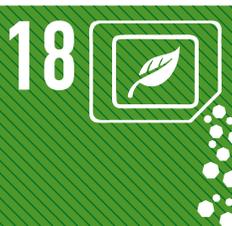
Озиқ-овқат
маҳсулотларининг
хавфсизлиги
сиёсати тўғрисида
декларация

Озиқ-овқат
маҳсулотларига
нисбатан
фирибгарликни
олдини олиш

Тупроқдан
фойдаланишни
оқилона
бошқариш

Субстратлар

Йиғим-теримдан
олдинги давр

Ҳосилни
йиғиб олиш
ва йиғим-
теримдан
кейинги
тадбирлар

GLOBALG.A.P. бўйича сертификатлашга қўйиладиган минимал талаблар шарҳи

1. Ер участкасининг тарихи ва уни бошқариш

Ушбу бўлим талабларига мувофиқ, даланинг деталлаштирилган харитаси тайёрланиб, хўжалик ҳудудига кириш жойида ўрнатиб қўйилиши лозим. Харитада қуйидаги маълумотлар акс этган бўлиши керак:

- фермер хўжалиги/агрофирманинг номи;
- ўлчамларини кўрсатган ҳолда экин майдонлар жойлашган ер, далалар ва сув манбалари (*канал, ҳавза, ҳовуз ва бошқалар*);
- бутун ишлаб чиқариш инфратузилмасининг жойлашган ери, шу жумладан минерал ўғитлар ва пестицидларни сақлаш омборхоналари, ҳожатхоналар, энергоблоклар, тайёр маҳсулотни сақлаш омбори, ишчиларнинг дам олиш жойи, ошхона ва ҳ.к.лар;
- GLOBALG.A.P. идентификация рақами (*олдин берилган сертификат мавжуд бўлган тақдирда*).

Шунингдек, ҳар бир алоҳида дала майдони, етиштирилаётган маҳсулот турлари, экин материали, кўчат ва дарахтлар сони, шунингдек илк сертификатлаш ҳолатида камида сўнгги 3 ой мобайнида ҳамда аввал сертификацияланган хўжаликлар учун камида 2 йил давомида, далаларда амалга оширилган агротехник тадбирлар тўғрисида маълумотлар акс этган рўйхатга олиш тизими, қайдлар ва ҳисоб ҳужжатларининг бўлиши талаб қилинади.

Ер майдонини бошқариш бўйича талаб озиқ-овқат хавфсизлиги, атроф муҳит ва соғлиқни муҳофаза қилишни ҳисобга олган ҳолда, ишлаб чиқариш учун яроқлиликни тасдиқловчи ишлаб чиқариш инфратузилма (*экин майдонлари, асбоб-ускуналар, бино ва иншоотлар*)нинг хавфларини баҳолашни назарда тутати. Хавфларни баҳолашда ер майдонининг тарихи (*ер майдонидан илгари қандай фойдаланилган, қайси маҳсулот турлари етиштирилган, кимёвий моддаларнинг ишлатилганлиги, тупроқ тузилмаси, эрозия ва ҳ.к.*) ва эҳтимолдаги жисмоний, кимёвий ва биологик хавфли омиллар тўғрисида маълумотларга эга

бўлиш керак. Хавфларни баҳолаш методика ва тамойиллари бўйича ахборот 2-Иловада берилган.

Ўрганиш натижаларига кўра хавфлар аниқланадиган бўлса, маълум хатарларни минималлаштириш ва бартараф этиш бўйича тегишли чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш ва жорий этиш керак бўлади.

2. Ҳужжатларни юритиш ва ички аудит тизими

GLOBALG.A.P. стандарти, сифатни бошқарувчи бошқа тизимлари каби, барча жа-раёнлар ва назорат нуқталари ва стандарт мезонлари бўйича мувофиқлик тадбирларини ўз ичига олган расмийлаштирилган ҳужжатлар пакетининг бўлишини талаб қилади, шунингдек барча ҳужжатлар долзарб ҳолатда сақланиб турилиши керак. Ҳужжатлар пакетини корхона ўз кучи билан (*сертификатлаш ва сифатни бошқариш масалалари бўйича мутахассис бўлса*) ёхуд GLOBALG.A.P. халқаро стандартини жорий этиш бўйича мустақил маслаҳатчи ёки компанияни жалб қилиш йўли билан ишлаб чиқиши мумкин. Ҳужжатларга мажбурий талаб сифатида стандартнинг барча тегишли назорат нуқталари ва талаблари бўйича маълумотларнинг мавжуд бўлиши ва қамраб олиниши ҳисобланади.

Тасдиқланган ҳужжатларга биноан, ишлаб чиқарувчидан камида бир йилда бир марта ички аудит ўтказиш талаб қилинади ва у тегишли қайдлар ва ёзма исботлар билан тасдиқланиши зарур бўлади. Ички аудитни сифат масалалари бўйича корхонанинг масъул мутахассиси томонидан ёки мустақил маслаҳатчи ёки пудратчи компания томонидан ўтказиш мумкин.

Ички аудит натижалари бўйича, GLOBALG.A.P. стандартининг назорат нуқталари ва талабларига мос келмаслик аниқланган тақдирда, ишлаб чиқарувчи тўғриловчи чора-тадбирларни бажариши зарур бўлади, улар ҳам ёзма шаклда акс эттирилган ва тасдиқланган бўлиши керак.

Ишлаб чиқарувчилар охириги 2 йил учун барча мавжуд ҳужжатларни сақлашга мажбурлар, Лекин ташқи текширувдан аввал ўтказиладиган дастлабки инспекция учун эса ҳужжатларни сўнгги 3 ой мобайнидаги ёки рўйхатга олинган санадан бошлаб тақдим этиш зарур бўлади.

3. Меҳнат гигиенаси

Стандартнинг мазкур бўлимга оид талаблари гигиена билан боғлиқ хавфларни камайтириш ҳамда хўжаликнинг барча ходимлари ўз мажбуриятларини сифатли бажаришлари бўйича уларга қўйилаётган шартларни англаб етишлари учун маҳсулотларни хавфсиз ишлаб чиқариш маданияти ва керакли амалиётларда санитария-гигиеник жараёнларга риоя қилишни таъминланишига қақиради.

Ушбу мақсадда барча ходимлар учун маҳсулотларнинг ифлосланиш хавфи туғилганда ҳимоя қилувчи кийимлардан, шу жумладан бир марта ишлатиладиган қўлқоплардан фойдаланиш, маълум жойларда қўлларни ювиш ва кесилган жойларни боғлаш, овқатланиш, сув ичиш ва чекиш учун махсус жойларни ажратиш, инфекциялар ва касалликлар тўғрисида белгиларини кўрсатган ҳолда огоҳлантириш (*улар мавжуд бўлганида ходимни маҳсулотлар билан бевосита алоқа қилишидан четлаб қўйиш керак*) ва бошқаларни назарда тутган ҳолда “Ходимлар ва ташриф буюрувчиларнинг гигиена қоидалари”ни ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш зарур бўлади. Бунда ходимларнинг гигиена қоидалари хўжаликнинг ҳар бир фаолият тури бўйича алоҳида, ишчиларнинг иш моҳиятини инобатга олган ҳолда ишлаб чиқилиши мумкин.

Ҳар йили барча ходимларни жалб қилган ҳолда ва бажараётган иш турига мувофиқ, меҳнат гигиенаси бўйича танишув йўл-йўриқлари ва бошланғич курс ташкил этиш керак бўлади. Йўл-йўриқ ўтказилганлигини тегишли буйруқ ва иштирокчиларнинг рўйхати кўрсатилган баён билан тасдиқлаш керак. Бундан ташқари, гигиена қоидалари билан ҳам ходимлар, ҳам ташриф буюрувчилар танишиб чиқишлари учун уларни кўринадиган жойга осиб қўйиш керак.

Шуни эътиборга олиш лозим-ки, санитария-гигиена жараёнларида фаолияти таърифлаб ўтиладиган ходимлар ички ва ташқи аудит жараёнида меҳнат гигиенаси масалалари бўйича билимга эгалликларини тасдиқлашга мажбур бўладилар.

4. Ходимларнинг соғлиғи, хавфсизлиги ва ижтимоий-маиший таъминоти

Пухта тайёрланган ходимлар – ҳар қанадай қишлоқ хўжалик корхонасининг хавфсиз ва самарали ишлашининг гаровидир. Қишлоқ хўжалик корхоналарининг ишчи, пудратчи ва ишлаб чиқарувчилари ишлаб чиқараётган маҳсулотларининг сифатига ва атроф муҳитни ҳимоялашга қизиқиш билдириш-

лари керак. Шу сабабли GLOBALG.A.P. стандартининг ушбу бўлим талаблари иш жойида хавфсизлик қоидаларига риоя қилиш ва меҳнат муҳофазаси, ходимларни хавфсиз ишлашлари учун керакли анжомлар билан таъминлаш ва бахтсиз ҳодисаларда ўз вақтида биринчи ёрдам олишларига бағишланган.

4.1. СОҒЛИҚ ВА ХАВФСИЗЛИК БЎЙИЧА ТАЛАБЛАР

Биринчи босқичда, хавфсизлик ва сифатни бошқариш масалалари бўйича масъул ходимлар (*улар мавжуд бўлганида*) ёки мустақил маслаҳатчи томонидан, сертификатланаётган маҳсулотнинг барча ишлаб чиқариш босқичларида ходимлар соғлиғига нисбатан бўлган хавфларни ва меҳнат хавфсизлигини баҳолаш ишлари амалга оширилади. Хавфли омиллар мисолида электр узатиш тармоқлари ва электр симлари, қишлоқ хўжалик техникаси ва транспорт ҳаракатланиш йўллари, машиналарнинг ҳаракатланувчи элементларини ишлатиш, эҳтимолдаги ёнғин, органик ва минерал ўғитлаш услублари, ҳаддан ташқари юқори шовқин, чанг, экстремал ҳароратлар, ёқилғи-мойлаш материалларини сақлаш, бинолар, зинапоялар ва омборхоналар ҳолати, чиқиндиларни йиғиш жойлари ва ҳ.к.ларни келтириш мумкин.

Кейинги босқичда “Соғлиқни муҳофаза қилиш ва меҳнат хавфсизлигини таъминлаш тартиблари”ни ишлаб чиқиш талаб қилинади, хавфлар ва таъсир омилларини баҳолаш натижалари ҳисобга олиш шу жумладандир. Қоидалар бахтсиз ҳодисалар, авария ва фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилиш тартибидан иборат бўлиши, шунингдек қишлоқ хўжалик техникаси, машиналар ва анжомлар, кимёвий препаратлар, дезинфекцияловчи моддалар ва ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларидан фойдаланишда ходимларнинг соғлиғи ва хавфсизлигига бўлган хатарларни минималлаштиришга қаратилиши керак.

Барча ходимлар учун иш жойларида соғлиқни муҳофаза қилиш ва хавфсизлик техникаси бўйича йўл-йўриқлар кўрсатиш, шунингдек хўжалик техникаси, машина ва жиҳозлар, кимёвий препаратлар, зарарсизлантирувчи моддалар ва ўсимликларни ҳимоя қилиш воситалари билан ишловчи ходимлар учун ўқув курсларини мунтазам равишда ўтказиш мажбурий ҳисобланади. Ўтказилган ўқув курслари ва берилган йўриқномалар тегишли ҳужжатлар ва иштирокчиларнинг рўйхати бўлган баённомаларда қайд қилиниши зарур.

4.2. ХАВФЛИ ВАЗИЯТЛАР ВА БИРИНЧИ ЁРДАМ КЎРСАТИЛИШИ

Ушбу талаб доирасида “Бахтсиз ҳодисалар ва фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилиш режаси”ни ишлаб чиқиш зарур, бошқалар билан бир қаторда, унда

фавқулддаги ҳолатлар бўйича масъул шахс бўйича маълумот, қишлоқ хўжалик корхонасига бориш харита/режаси ва унинг манзили, ўт ўчириш воситаларининг жойлашуви, фавқулдда чиқиш йўллари, электр ва сув таъминоти ўчиргичлари, маҳаллий тез ёрдам хизматларининг телефон рўйхати, яқин жойлашган касалхона ва тиббиёт пунктлари, шунингдек қишлоқ хўжалиги корхонасида бахтсиз ходиса ёки фавқулдда вазиятлар содир бўлган ҳолатларда огоҳлантириш тартиблари акс этган бўлиши керак.

Инсон ҳаёти учун бевосита хавф туғдирадиган жойлар ва объектларга огоҳлантирувчи белгиларни ўрнатиш, улардан фойдаланиш бўйича тавсияларни олиб қўйиш ҳамда ушбу жой ва объектларни биринчи ёрдам қутилари билан таъминлаш керак бўлади. Қишлоқ хўжалик корхонасининг асосий участкаларида ва қишлоқ хўжалик ишларини олиб боришда биринчи ёрдам кўрсатиш бўйича ўқитилган камида битта ходим қатнашиши керак (GLOBALG.A.P. стандартига биноан 50 нафар ходим учун битта ўқитилган ходим тавсия этилади).

4.3. ҲИМОЯ ҚИЛУВЧИ МАХСУС КИЙИМ ВА АНЖОМЛАР

Қишлоқ хўжалиқдаги ишлаб чиқариш йўналиши, қўлланиладиган агрономия методикаси ва ишлатилаётган ёрдамчи материал, химикат, техника ва анжомларни ҳисобга олган ҳолда, керакли миқдорда махсус ва ҳимоя қилувчи кийимдан (*яроқли ҳолатда*), шунингдек улардан (*сув ўтказмайдиган кийим, ҳимоя қилувчи комбинезонлар, резина қўлқоплар, кўз ва қулоқларни ҳимоя қилиш воситалари, юз ниқоблари, респираторлар ва ҳ.к.лар*) тўғри фойдаланиш бўйича йўриқномаларнинг мавжуд бўлиши талаб қилинади. Ҳимоя қилувчи махсус кийим уни қўллаш соҳаси ва эҳтимолдаги ифлосланиш даражасига қараб тозалаб турилиши ва шамоллатиб туриладиган жойда сақланиши керак. Кўп марта ишлатиладиган қўлқопларни ечишдан олдин ювилади. Махсус кийим ва аслаҳаларнинг ифлосланган ва шикастланган предметлари, амал қилиш муддати ўтиб кетган сүзгич (фильтр)лар ва бир марта ишлатиладиган буюмлар лозим тарзда утиллаштирилиши (йўқ қилиниши) керак. Барча ҳимоя қилувчи кийим бошлар ўсимликларни ҳимоя қилиш воситалари жойлашган омборлардан ташқарида сақланиши ва химикатлар билан туғридан-туғри бирга турмаслиги керак.

4.4. ХОДИМЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ТАЪМИНОТИ

Қишлоқ хўжалик корхонасида соғлиқ ва меҳнатни муҳофаза қилиш, ходимларни ижтимоий-маиший таъминлаш учун раҳбарият таркибидан аниқ бир масъул шахс тайинланиши керак, у мунтазам равишда ходимлар билан белгиланган масалалар юзасидан учрашув ва йиғилишлар ўтказиб туриши зарур. Тасдиқ сифа-

тида, ўтказилган учрашув натижаларига биноан, белгиланган тартибда иштирок этганлар рўйхати кўрсатилган баён расмийлаштирилади.

Масъул шахс ваколатларига овқатланиш ва озиқ-овқатни сақлаш учун озода хона, дам олиш хоналари, қўл ювиш ва тоза ичимлик суви таъминоти жойлари, мустақкам том, девор, дераза, эшик ва асосий қулайликлар билан таъминланган яшаш учун яроқли хоналар (*ичимлик сув тармоғи, ҳожатхона, оқова (агар бўлмаса, оқова чуқурлар)*) билан таъминлаш киради.

5. Субпудратчилар

Субпудратчи – қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқарувчисига шартномага асосан корхонанинг ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун иш кучи, анжомлар ёки материалларни етказиб берувчи субъектдир (*мисол учун, ғаллани йиғиб-териш, мевали дарахтларга дори пуркаш, меваларни териш учун буюртма ва ҳ.к.лар*).

Бажариладиган ишларнинг хусусиятини инобатга олган ҳолда, ҳар бир иш тури ва шартнома асосидаги ҳар мавсумда амалга оширилган ишларнинг қабул қилиш (баҳолаш) далолатномасини текшириб ва расмийлаштирган ҳолда, субпудратчининг GLOBALG.A.P стандартининг назорат нуқталарининг талабаларига риоя қилишига ишлаб чиқарувчи жавобгардир. Ташқи аудит вақтида корхона тегишли назорат нуқталари талабларига риоя қилганлиги тўғрисидаги исбот этувчи далилларга эга бўлиши керак. Бунда, субпудратчи GLOBALG.A.P бўйича сертификатлаш органи вакилларига баҳолаш далолатномаларини текшириш, шу жумладан бирон бир иккиланишлар бўлган ҳолатда жисмоний кўрик орқали текшириш имкониятини беришга рози бўлиши керак.

6. Чиқиндиларни йўқ қилиш ва атроф муҳит ифлосланишини назорат қилиш, чиқиндиларни қайта ишлаш ва улардан такроран фойдаланиш

Корхонада, ишлаб чиқарилаётган қишлоқ хўжалигининг маҳсулот турлари ва фойдаланилаётган материал, анжом, техника ва химикатларни инобатга олган ҳолда, биринчи навбатда, эҳтимолий чиқиндилар (*масалан, қоғоз, картон, пластмасса, мой*) ва атроф муҳитни ифлослантирувчи манбалар (*масалан, ўғитлар ва ёқилғи-мойлаш материаллари, химикатлар, эритмалар,*

чиқиндилар қолдиқлари ва ҳ.к.лар)ни аниқлаш ва уларнинг рўйхатини тузиш талаб қилинади.

Ўрганиш натижаси ва тузилган рўйхатлар асосида “Чиқиндилар ҳажмини қисқартириш ва йўқ қилиш, шунингдек уларни қайта ишлаш бўйича чора-тадбирлар режаси” ишлаб чиқилади ва тасдиқланади, бошқалар билан бир қаторда, у қуйидаги чора-тадбирларни назарда тутати:

- ишлаб чиқариш ва омборхона объектларининг бевосита ёнида кўриниб турадиган чиқинди/ахлатларнинг аломатлари йўқлиги, тўкилиб кетган ёқилғи бартаараф этилиши керак;
- ёқилғи сақлаш омборларининг маҳаллий қонунчилик талабларига мос келиши, шунингдек чекишни тақиқловчи белгилар ва ўт ўчириш воситаларини ўрнатиш;
- барча чиқиндиларни (қоғоз, картон, пластмасса, мой) маълум жойга тўпланишини ташкил этиш;
- чиқиндилар, ахлат ва химикатлар сақланган идишларни олиб кетиш билан шуғулланувчи компаниялар билан шартномалар тузиш;
- қайта ишлаш ҳамда зараркунандалар, касалликлар ва бегона ўтлар тарқалиб кетиш хавфи мавжуд бўлмаганида органик чиқиндиларни компостланишини ташкил этиш;
- атроф муҳит ва инсон соғлиғи учун минимал хавф туғдирувчи ифлосланган техника ва хоналарни ювгандан сўнг қолган оқова сувларни йиғилиши ва утиллаштирилишини таъминлаш.

7. Атроф муҳит ва табиатни муҳофаза қилиш

GLOBALG.A.P. стандартининг ушбу бўлимининг назорат нуқталари корхонада « Табиатдан оқилона фойдаланиш ва табиатни муҳофаза қилиш режаси»ни ишлаб чиқиши ва тасдиқланишини талаб қилади. Мазкур режа ер майдонларида яшаш муҳитини яхшилаш ва биологик хилма-хилликни ошириш, зараркунандаларга қарши ўсимликларнинг комплекс ҳимоя қилишни қўллаш, ландшафтни сақлаб қолиш, экинларни озуқавий моддалар билан таъминлаш, қишлоқ хўжалик корхонаси ҳудудида сув ресурсларини сақлаш ва биологик хилма-хилликни ошириш бўйича чора-тадбирларни ўз ичига олган.

Шунингдек, ушбу бўлим таркибида, ишлаб чиқарувчи томонидан истеъмол қилинган электр энергиянинг ҳисоби бўйича ҳужжатлар юритиши ҳамда қайта тикланадиган энергия манбалари ва қишлоқ хўжалик техникаси, ма-

шиналар ва асбоб-ускуналар ишлатилишини рағбатлантириш орқали бутун ишлаб чиқаришнинг энергия самарадорлигини таъминлаш бўйича чоралар кўриши зарур бўлади.

8. Шикоятлар ва эътирозлар

GLOBALG.A.P. стандартининг ушбу бўлимининг талабларига мос келиш мақсадида стандарт талаблари билан боғлиқ шикоятларни рўйхатга олиш, кўриб чиқиш ва тўғрилаш бўйича, шунингдек уларни ҳал этиш чоралари юзасидан корхонада ҳужжатлаштирилган қоидалар бўлиши лозим. Шикоятларни кўриб чиқиш жараёни, шунингдек, сертификатлаш орган орқали GLOBALG.A.P. стандарти котибиятини бундай ҳолатлар тўғрисида хабардор қилишни ҳам назарда тутиши керак.

9. Қайтариш/чақириб олиш қоидалари

Ишлаб чиқарувчи томонидан бозордан сертификатланган маҳсулотни қайтариш ёки чақириб олиш тартиби, бундай қарорни қабул қилиш учун масъул шахсни тайинлаш, маҳсулотни етказиб бериш ва сотиш кетма-кетлигида кейинги бўғимни хабардор қилиш, шунингдек қабул қилинган қарор тўғрисида GLOBALG.A.P. сертификатлаш органига маълум қилиш тартибини назарда тутувчи қоидалар ишлаб чиқиши ва тасдиқланиши керак. Иш самарадорлигини кафолатлаш мақсадида ишлаб чиқарувчига мазкур жараённинг бир йил давомида синовли қайтариб олишни бошлаш орқали текширувини ўтказиш тавсия қилинади. Мисол учун, ишлаб чиқарувчи яқинда сотилган маҳсулот партиясини танлаши, унинг миқдори ва жойлашган ерини аниқлаши, шундан сўнг етказиб бериш занжиридаги кейинги бўғин ва сертификатлаш органи билан боғланиш имконини текшириб кўриши мумкин (*хақиқий қайтаришни амалга ошириш талаб этилмайди, етказиб бериш занжиридаги компанияларнинг боғланиш учун телефон ва манзилларининг мавжуд рўйхати билан таъминлаш етарлидир*).

10. Озиқ-овқат маҳсулотларини ҳимоя қилиш

Мазкур талаб корхонада ишлаб чиқарилаётган маҳсулот хавфсизлигига атайин (қасддан) таҳлика солинганда хатарларни баҳолаш ва аниқланган хавфларга қарши курашиш қоидаларини тадбиқ вазифасини қўяди. Хусусан, ишлаб чиқарувчи барча манбалардан сотиб олаётган хи-

микат, ёрдамчи ва бошқа керакли материалларнинг хавфсизлигига ишонч ҳосил қилиши керак, шунинг учун ҳам ундан барча ходим ва субпудратчилар ҳақида маълумотларга эга бўлиши талаб қилинади. Шунингдек, ҳужжатларда маҳсулот хавфсизлигига атайин таҳдид уюштирилган ҳолатлар учун қарши курашиш чоратadbирларини ишлаб чиқиш зарур.

11. GLOBALG.A.P. мақоми

GLOBALG.A.P. стандарти бўйича сертификатланган ишлаб чиқарувчи маҳсулот сотиш ва товар айланмаси бўйича барча чиқувчи ҳужжатларда (*ҳисоб-фактуралар, шартномалар, тижорат таклифи ва ҳ.к.лар*) берилган сертификат рақами (*GGN – GlobalGAPnumber*) ва сертификация мақомини (*“маҳсулот номи”: GLOBALG.A.P. стандарти бўйича сертификатланган*) кўрсатиши керак бўлади. Хусусан, сертификациядан ўтмаган маҳсулотлар учун, ўз навбатида, ушбу талаб қўйилмайди.

12. Логотипдан фойдаланиш

Сертификатланган ишлаб чиқарувчилардан GLOBALG.A.P.нинг белгиланган Умумий қоидалари, Сублицензия ва сертификатлаш шартномасига мувофиқ белгилаб қўйилган GLOBALG.A.P. сўзи ва товар белгиси ёхуд QR-коди, логотипи ва GGN/GLN рақамларидан фойдаланиш талаб қилинади.

13. Маҳсулотларни кузатиб бориш ва тақсимлаш

Ушбу талаблар фақат сертификатлашни рўйхатга олиш жараёнида параллел ишлаб чиқариш мавжудлиги ёки шунга ўхшаш маҳсулотга эга эканлигини кўрсатган ишлаб чиқарувчиларга тааллуқли бўлади. GLOBALG.A.P. стандартининг Умумий қоидаларига биноан қуйидаги тушунчалар мавжуд:

- параллел ишлаб чиқариш (ПИЧ), бунда ишлаб чиқарувчилар ёки ишлаб чиқарувчилар гуруҳининг бир қисми айнан бир хил маҳсулотни ишлаб чиқарадилар, бу маҳсулотнинг бир қисми сертификатланишга тааллуқли, иккинчи қисми эса сертификатланмаган бўлади (*мисол учун, ишлаб чиқарувчи олмаларни етиштиради, бу ҳолда етиштирилган олмаларнинг бир қисми, яъни боғ қисми, сертификациядан ўтади*);

- ўхшаш маҳсулотга эгалик қилиш (ЎМЭҚ), бунда алоҳида ишлаб чиқарувчилар ёки ишлаб чиқарувчиларнинг гуруҳлари ўз сертификатлари бўйича ўзлари ишлаб чиқараётган бир хил турдаги сертификатланмаган маҳсулотларни сотиб оладилар (*мисол учун, ишлаб чиқарувчи сертификатланган олмаларни етиштиради, лекин бошқа ишлаб чиқарувчидан сертификатланмаган олмаларни ҳам сотиб олади*).

Юқорида баён қилинганларни ҳисобга олиб, корхонада GLOBALG.A.P. стандарти бўйича сертификатланган ва сертификатланмаган маҳсулотларни идентификациялаш ва тақсимлаш тизими жорий этилиши шарт. Корхонада сертификатланган маҳсулот билан барча қадоқлаш қутиларига ПИЧ ва ЎМЭҚ ишлатилганда ишлаб чиқарувчига берилган GLOBALG.A.P. (GGN) рақамларини белгилаб кўрсатиш зарур. Бундан ташқари, сертификатланган ва сертификатланмаган маҳсулотларни етказиб бериш талабга мувофиқ амалга оширилганлигини ҳужжат билан тасдиқланади. Ҳужжатлар қуйидагилардан иборат бўлиши керак:

- маҳсулот таърифи;
- GLOBALG.A.P. стандарти бўйича сертификация мақоми;
- маҳсулотларни сотиб олиш ҳажми;
- етказиб берувчиларнинг реквизитлари;
- GLOBALG.A.P. сертификатининг нусхаси;
- сотиб олинаётган маҳсулотни кузатиб бориш учун маълумотлар;
- етказиб бериш учун ҳисоб-фактуралар;
- маъқулланган (ишончли) таъминловчилар рўйхати.

14. Моддий ва хомашё баланси

Ушбу бўлим доирасида ишлаб чиқарувчидан моддий ва хомашё балансларни текшириш учун сертификатланган ва сертификатланмаган маҳсулотларни қўшиб, маҳсулотларнинг барча турлари кесимида омборхонада сақланаётган, сотилган ва истемолчига етказиб берилган маҳсулотларнинг миқдори бўйича (*ҳажми/оғирлигини кўрсатиб*) ҳисоботлар ва кузатиш ҳужжатларининг бўлиши талаб қилинади. Шу билан бирга, ҳужжатларда маҳсулотлар тури ва ишлаб чиқариш жараёнини ҳисобга олиб, конверсия ёки табиий йўқолиш коэффициентлари ўрнатиб қўйилган бўлиши керак.

Ишлаб чиқарувчи моддий ва хомашё баланслари бўйича ўзининг ички текширувини тизимли асосда (*ишлаб чиқариш кўламини ҳисобга олиб*) амалга ошириши зарур, унинг натижалари тегишли далолатнома билан қайд қилиниши керак.

15. Озиқ-овқат маҳсулотларининг хавфсизлиги сиёсати тўғрисида декларация

GLOBALG.A.P. стандарти бўйича сертификатлаш мақсадида барча ишлаб чиқарувчилар озиқ-овқат маҳсулотларининг хавфсизлик сиёсати тўғрисидаги Декларацияни имзолашлари керак, акс ҳолда у сиз сертификатлаш бўйича орган/компания томонидан корхонанинг ташқи аудит/инспекцияси ўтказилмайди.

16. Озиқ-овқат маҳсулотларига нисбатан фирибгарликни олдини олиш

Озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқаришнинг бошланғич босқичида фирибгарликка дуч келиш мумкин, агар етказиб берувчилардан озиқ-овқат маҳсулотлари билан бирга ишлатишга яроқсиз хомашё ва материаллар етказиб берилса, хусусан, ўсимликларни ҳимоя қилишнинг сохта воситалари ва уруғлик материаллари, озиқ-овқат маҳсулоти учун мўлжалланмаган қадоқлаш қутилари ва ҳ.к. Ушбу омил одамлар соғлиғига катта миқёсда зарар етказувчи сабабга айланиши мумкин, шу туфайли ишлаб чиқарувчилар бундай эҳти молдаги хавфларнинг олдини олиш бўйича чоралар кўришлари керак.

Шу боис, ишлаб чиқарувчи етказиб берувчиларнинг ишончилигини текшириши, етказиб берилаётган шубҳали хомашё ва материалларни ўрганиши, фирибгарлик хавфларини аниқлаши ва баҳолаши, шунингдек фирибгарлик омиллари аниқланган ҳолатда чора-тадбирлар режасини назарда тутувчи “Озиқ-овқат маҳсулотлари билан фирибгарликни олдини олиш қоидалари”ни ишлаб чиқиши зарур.

17. Тупроқдан фойдаланишни оқилона бошқариш

Корхонада тупроқ учун фумигантлар қўлланилишини асослаш билан бирга уни қўллаш санаси ва жойи, таъсир қилувчи модда ва меъёри, қўллаш услуби ва масъул операторнинг Ф.И.Ш. кўрсатган ҳолда, ёзув юритиш зарур. Бунда GLOBALG.A.P. стандарти томонидан тупроқ фумиганти сифатида метилбромид ишлатилишига рухсат берилмайди. Экиш олди оралиғи (интервал) ҳам ҳужжатлаштирилиши лозим.

18. Субстратлар

Корхона ҳудудида субстратлар стерилланганда дала, мевали боғ ва иссиқхоналарнинг номи ва тафсилотлари, стерилизация қилинган сана, таъсир қилувчи модданинг номи, жиҳоз (*бак, контейнер ёки б.*) ва стерилизация услуби (*шмдириш, пуркаш*), ижрочининг Ф.И.Ш. ва экиш олди интервалларини кўрсатган ҳолда ҳужжатлаштирилиши керак.

Корхона ҳудудидан ташқарида стерилизация қилинганда масъул компаниянинг номи ва манзилини кўрсатиш етарли бўлади.

19. Йиғим-теримдан олдинги давр

19.1. СУВ СИФАТИ

Мазкур талаб доирасида сувнинг микробиологик сифати, сув ресурсларининг манбалари ва уларнинг эҳтимолий ифлосланиш жойларга яқинлиги, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг ветагация даври, суғориш услуби ва анжомларидан фойдаланиш билан боғлиқ хатарлар ёзма равишда баҳолаб борилади.

GLOBALG.A.P. стандарти бўйича сертификатлаш мақсадида ишлаб чиқарувчилар маҳаллий миллий қонунчилик билан тасдиқланган сувнинг микробиологик тозаллиги меъёрларига амал қилишлари керак, бундай меъёрлар бўлмаган тақдирда эса – Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг тавсияларини ишлатишлари лозим. GLOBALG.A.P. стандартига биноан, сув манбаси ифлослантирувчи омилларга яқин жойлашган ҳолатда, сувнинг микробиологик таҳлили ишлаб чиқариш даври мобайнида камида бир марта, акс ҳолда – йилига камида бир мартадан ўтказилиши етарли бўлади. Сув таҳлилини ISO 17025 стандарти ёки бошқа шунга ўхшаш стандарт бўйича аккредитацияланган лабораторияда амалга ошириш тавсия этилади.

Сувнинг микробиологик таҳлилининг якунларига кўра, тозаллик кўрсаткичларида оғишлар аниқланганда қишлоқ хўжалик соҳасининг ишлаб чиқарувчиларидан профилактик чора-тадбирларни қўллаш талаб қилинади. Хусусан, фойдаланишдан олдин сувни тозалаш, сув манбасини ифлосланишидан ҳимоя қилиш даражасини ошириш, сувни йиғиб олишга тайёр бўлган маҳсулот билан алоқа қилишига йўл қўймастик, патогенлар миқдорини қисқартириш учун суғориш ва йиғим-терим ўртасида вақт оралиғини ошириш ва бошқа чора-тадбирларни қўллаш тавсия этилади.

19.2. ҲАЙВОНЛАРГА ОИД ОРГАНИК ЎҒИТЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш мақсадида GLOBALG.A.P. стандарти қўйидагиларни қатъий белгилайди:

- боғдорчиликда органик ўғитларни дарахтлар гуллагунга қадар қўллаш мумкин;
- сабзавотчиликда – йиғим-теримдан камида 60 кун олдин;
- кўкатларни етиштиришда экишдан кейин, органик ўғитлардан фойдаланиш агар етиштириш даври 60 кундан ўтса ҳам, ман этилади.

Органик ўғитларнинг қўлланилиши (*сана, дала, миқдор*) ҳужжатларда тегишли ёзув билан акс эттирилиши керак.

19.3. ЙИҒИМ-ТЕРИМ МАВСУМИДАН АВВАЛ АМАЛГА ОШИРИЛАДИГАН НАЗОРАТ

Экин майдонларининг эҳтимолдаги ифлосланишини камайтириш мақсадида сертификатланган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштирилаётган ер майдонида уй ҳайвонлари ва чорва моллар киришига қарши буфер зоналар ва жисмоний тўсиқлар ўрнатилишини ташкил этиш зарур.

20. Ҳосилни йиғиб олиш ва йиғим-теримдан кейинги тадбирлар

20.1. САНИТАРИЯ-ГИГИЕНА ТАЛАБЛАРИ

Қишлоқ хўжалик корхонасининг ходимлари ва ташриф буюрувчилари томонидан гигиена қоидаларига риоя қилиш, сархил мева ва сабзавот маҳсулотларини етиштиришнинг барча босқичларида озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлигини таъминлашнинг энг муҳим элементи бўлиб ҳисобланади. Шу мақсадда корхонада йиғим-терим даврида санитария-гигиена хавфларини баҳолаш талаб қилинади, у маҳсулотларнинг жисмоний, кимёвий ва биологик ифлосланиши, физиологик суюқликлар ва инсоннинг юқумли касалликларининг тушиши каби омилларни ўрганишни назарда тутаяди. Хавфларни баҳолаш ҳосилни йиғиб олиш ҳамда маҳсулотга ишлов беришнинг барча операциялари, шунингдек ходимлар ва уларнинг шахсий буюмлари, қадоқлаш материали ва омборхоналарнинг ҳолатларини қамраб олиши керак.

Ўтказилган хавфларни баҳолаш асосида ишлаб чиқарувчи томонидан “Ҳосилни йиғиб олиш вақти ва йиғим-теримдан кейинги даврда санитария-гигиена жараёнлари бўйича қоидалар ва йўл-йўриқлар” ишлаб чиқилади ва тасдиқланади, уларнинг мақсади маҳсулот ифлосланишининг олдини олиш ҳамда уни ишлаб

чиқариш ва сақлаш жойларида гигиена талабларига риоя қилишдир. Корхонада санитария-гигиена жараёнларининг қоида ва йўл-йўриқларга риоя қилинишини назорат қилиш учун масъул шахс тайинланади.

Барча ходимлар махсус ишчи кийим кийиб юришга мажбурдирлар, кийимни керакли тарзда тозалаш, авайлаб, сақлашлари керак бўлади. Ишчи кийимга агрохимикатлар, қон, ахлат, лой ва ҳ.к.лар тушганида, маҳсулот ифлосланилишига йўл қўймаслик учун уни алмаштириш зарур. Ҳосилни йиғиб олишда тақинчоқлар, пирсинг ва ўзига маҳкамлаб қўйиладиган нарсаларни тақиб юриш тақиқланади ҳамда бош кийимда бўлиш талаб қилинади. Тайёр маҳсулотни йиғиб олишга ва қайта ишлашга жалб қилинган ходимлар санитария-гигиена қоидалари бўйича йўл-йўриқ ва бошланғич курсдан ўтишлари керак. Йўл-йўриқ билан танишилганлик тегишли баённомада иштирокчилар рўйхати билан қайд этилиши керак.

Санитария-гигиена жараёнлари бўйича қоидалар ва йўриқномалар, шунингдек овқатланиш, чекиш, танафуслардан иш жойига қайтгандан сўнг қўлларни ювиш зарурлиги тўғрисидаги огоҳлантирувчи белгилар кўринадиган жойларга осиб қўйилиши керак. Бунда чекиш, овқатланиш ва сув ичиш маҳсулотни йиғиш участкасидан алоҳида, махсус ажратилган жойларда амалга оширилади.

20.2. САНИТАРИЯ-ТЕХНИКА АСБОБ-УСКУНАЛАРИ

Ходимлар тегишли тарзда озода сақланган ва санитария нормаларига риоя қилинган жойларда қўл ювиш имконига эга бўлишлари керак. Қўл ювиш учун мўлжалланган сув тоза ичимлик сувининг микробиологик талабларига жавоб бериши керак, акс ҳолда, қўл ювиш учун сўғориш суви ишлатилса, дезинфекцияловчи воситалардан фойдаланиш зарур.

Дала ҳожатхоналарини лойиҳалаштириш, қуриш ва жойлаштириш маҳсулот ифлосланишнинг минимал хавфини ҳисобга олиб амалга оширилади, хусусан, у сув манбалари, қудуқлар ва ховузулардан узоқроқда бўлиши керак. Ҳосил йиғиб олишда банд бўлган ходимлар учун уларнинг иш жойига яқинроқ – 500 метр ёки 7 дақиқа пиёда юриш масофасида тоза ҳожатхоналар бўлиши шарт. Санузелларни қўл ювиш жойи, ҳидсиз совун, дезинфекцияловчи воситалар ва қўлларни артиш/қуриштириш учун мосламалар билан, шунингдек ҳожатхонадан фойдалангандан сўнг қўлларни ювиш тўғрисидаги огоҳлантирувчи белгилар билан жиҳозлаш зарур.

Кўп марта ишлатиладиган контейнерлар ва асбоблар (*қайчи, пичоқ ва ҳ.к.лар*), шунингдек ҳосилни йиғиб олиш учун ишлатиладиган техник воситалар тоза ва яроқли ҳолатда сақланилиши керак. Маҳсулот ифлосланишининг олдини олиш

учун тозалаш, ювиш ва дезинфекциялаш режа-жадвалини тайёрлаш тавсия этилади. Маҳсулот контейнерлари ишлатишдан олдин кўриб чиқирилиши ва ифлосланган бўлса тозаланилиши керак, шунингдек улардан бошқа мақсадларда (*химикатлар, мойлаш материаллари, мойлар, ювиш учун моддалар, ахлат, асбоблар ва ҳ.к.лар*) фойдаланилмаслик лозим.

20.3. МАҲСУЛОТЛАРНИ ҚАДОҚЛАШ ВА САҚЛАШ ЖОЙЛАРИ

Барча йиғиб терилган ҳосил ифлосланилишдан ҳимоя қилиниши керак, хусусан, унинг барча сақлаш/қайта ишлаш жойлари (*далада ва даладан ташқарида*) ва жиҳозлари тоза ҳолатда сақланиши ва санитария-гигиена талабларига мос келиши талаб қилинади. Корхонада хоналарни тозалаш ва асбоб-ускуналарга техник хизмат кўрсатиш бўйича режа-жадвал бўлиши керак, унда ушбу тадбирларнинг даврийлиги кўрсатилиши лозим.

Дала шароитида қадоқлаш ва қайта ишлаш вақтида маҳсулотни кечасига дала ташқарисига олиб чиқиш ва озиқ-овқат маҳсулотларининг хавфсизлигини таъминлаш бўйича талабларга риоя қилиш керак. Қадоқланаётган маҳсулот ифлосланмаслиги учун қадоқлаш материални тоза ҳолатда ва санитария меъёрларига жавоб берадиган хонада сақлаш лозим. Иш куни якунида қадоқлаш материалнинг қолдиғи ва бошқа чиқиндилардан далани тозалаб қўйиш керак.

Маҳсулотнинг кимёвий ифлосланишининг олдини олиш учун тозалаш воситалари, мойлаш материаллари ва бошқа кимёвий воситаларни алоҳида ажратилган хавфсиз жойда, қадоқланаётган маҳсулотдан узоқроқда сақлаш керак.

Яроқсизга чиқарилган маҳсулот ва чиқиндилар режа-жадвалга биноан, мунтазам тозалаб ёки дезинфекция қилинадиган махсус ажратилган жойда жойлаштирилиши керак.

Агар қадоқланган маҳсулот хўжалиқда ёки уни қайта ишлаш цехида сақланилаётган бўлса, ҳарорат ва ҳавонинг намлиги бирдай таъминлаб турилиши ва бу ҳужжатларда қайд қилиниши лозим.

20.4. ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИК ЗАРАКУНДАЛАРИГА ҚАРШИ КУРАШИШ

Ишлаб чиқарувчилар маҳсулотларни қайта ишлаш ва сақлаш ишларини амалга ошириладиган хоналарда зараркунандаларнинг мониторинги ва сонини қисқартириш бўйича чораларни кўришлари керак. Бунда, кўриладиган чоратадбирлар ҳужжатларда акс эттирилиши ва ушбу йўналишда олиб бориладиган ишларнинг самарадорлигини кўрсатиши керак.

20.5. ЙИҒИМ-ТЕРИМДАН КЕЙИНГИ ЮВИШ¹

Товар маҳсулот ювиладиган сув ичимликка ёки маҳсулотни ювиш учун яроқли бўлиши керак. Бунда Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкilotи ёки озиқ-овқат маҳсулотининг хавфсизлиги бўйича маҳаллий ваколатли орган томонидан ўрнатилган меъёрлар ҳисобга олиниб, таҳлил натижалари билан тасдиқланади. Сув таҳлилини ISO 17025 стандарти ёки бошқа шунга ўхшаш стандарт бўйича аккредитацияланган лабораторияда амалга ошириш тавсия этилади.

Корхона томонидан қайта циркуляциядан ўтган сув ишлатилса, сувнинг рН кўрсаткичи, дезинфекцияловчи моддаларнинг концентрацияси ва хавф даражалари мунтазам равишда текшириб борилади ва сувни филтрлаш ҳамда дезинфекциялаш талаб қилинади. Барча маълумотлар ҳужжатлаштирилади ва сақланилади.

20.6. ЙИҒИМ-ТЕРИМДАН КЕЙИНГИ ИШЛОВ БЕРИШ²

GLOBALG.A.P. стандартининг ушбу бўлими назорат нуқталарига биноан, корхонада йиғим-теримдан кейинги қайта ишлов бериш ва тегишли воситаларни ишлаши бўйича батафсил ёзилган йўриқнома ва ҳужжатлаштирилган қоидаларнинг мавжуд бўлишини талаб қилади, хусусан:

- барча биоцидлар ва ўсимликларни ҳимоя қилиш воситалари улар қўлланиладиган мамлакатда расмий равишда рўйхатга олинган ёки ваколатли органлар томонидан фойдаланишга рухсат берилган бўлиши керак;
- корхонада йиғим-теримдан кейинги ишлов бериш учун савдо номлари, таркиби ва таъсир қилувчи моддалари кўрсатилган ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларининг амалдаги рўйхати мавжуд бўлиши лозим;
- ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларини техник қўллаш учун масъул бўлган ходимнинг маълумоти ва хабардорлик ваколати етарли даражада эканлигининг тасдиғи бўлиши зарур;
- биоцидлар ва ўсимликларни ҳимоя қилиш воситалари маҳсулот ва бошқа материаллардан алоҳида махсус қўриқланадиган жойда сақланилиши керак;
- барча ёзувларда йиғиб олинган ҳосилда ўсимликларни ҳимоя қилиш воситасини қўллаган ходимнинг Ф.И.Ш. ва ишлов қўлланган зараркунанда/касалликнинг ҳаммага маълум номи қайд қилинади.

¹ стандартнинг талаби ушбу жараён мавжуд бўлмаганида қўлланилмайди

² стандартнинг талаби ушбу жараён мавжуд бўлмаганида қўлланилмайди

Иловалар

Илова 1

GLOBALG.A.P. СТАНДАРТИ АСОСИДА СЕРТИФИКАЦИЯ БИЛАН ШУҒУЛЛАНАДИГАН КОМПАНИЯЛАР РЎЙХАТИ*

SGS Tashkent Ltd.

Манзил: 1-тор кўча Юсуф Хос Хожиб,
25 уй, Тошкент ш., Ўзбекистон
Тел.: +998 71 120 68 31
Факс: +998 71 120 63 93
Эл.почта: obid.sultonov@sgs.com

IMO Uzbekistan

Манзил: Бухоро кўчаси, 26 уй, Тошкент
ш., Ўзбекистон
Тел.: +4171 6260626
Эл.почта: globalgap@imo.ch

DQS Quality Systems LLC

Манзил: Осиё кўчаси, 6 уй, офис 75,
Тошкент ш., Ўзбекистон
Тел.: +998 71 1508598
Факс: +998 71 2341245
Эл.почта: info@dqs.uz

Control Union Russia

Манзил: Мишина кўчаси, 56 уй,
2 қурилиш, офис 614, Москва,
Россия Федерацияси
Тел.: +7 495 7923121
Факс: +7 495 7923120
Эл.почта: curussia@controlunion.com

Bureau Veritas Certification Russia

Манзил: Маршал Прошляков кўчаси,
30 уй, Москва, Россия Федерацияси
Тел.: +7 495 2287848
Эл.почта: reception@ru.tuv.com

NSF International Poland

Манзил: Микиевца кўчаси, 44 уй,
Варшава, Польша
Тел.: +48 50 2341937
Эл.почта: a.kusyk@konto.pl

ABCERT AG

Манзил: Горький кўчаси, 10 уй,
офис 305, Пушкино,
Москва вилояти, Россия
Тел.: +7 4965323857
Эл.почта: andrey.lysenkov@abcert.de

GLOBALG.A.P. СТАНДАРТИ БЎЙИЧА ХАВФЛАРНИ БАҲОЛАШ УЧУН БЕШ ҚАДАМ

Хавфларни баҳолаш – маҳсулот, ходимлар ва, умуман, корхонани ҳимоя қилишни таъминлаш, шунингдек GLOBALG.A.P. стандарти ва меъёрий-ҳуқуқий база талабларига риоя қилишнинг энг муҳим мезонидир. Хавфларни баҳолаш амалда эҳтимолдаги зарар етказиши мумкин бўлган хавфларга эътиборни жамлашга ёрдам беради. Аксарият ҳолларда оддий, самарали ва кам харажат чоралар хавфларни осон назорат қилишда ёрдам бериши мумкин (*масалан, маҳсулотлар ифлосланишига йўл қўймаслик учун суюқликларни оқиб кетишини ўз вақтида бартараф этишни таъминлаш*). Умуман олганда, стандарт барча хавфларни мутлақо бартараф этилишини назарда тутмайди, лекин маҳсулот ва ходимларнинг ҳимоясини “манتيқий асосланган ва амалда эришиш мумкин бўлган” даражасида таъминлаши зарур.

Хавфларни баҳолаш – бу корхона фаолияти доирасида маҳсулот, атроф муҳит ва/ёки ходимларга эҳтимолдаги зарар етказадиган манбаларни пухта ўрганиш, унинг асосида кўрилган эҳтиёт чоралари етарли ҳисобланишини ёхуд яна бирон бир ҳаракатлар қилиш лозимлигини аниқлаш мумкин.

Бунда, жараённи ҳаддан ташқари мураккаблаштириб юбормаслик лозим. Кўпгина корхоналарда хавфлар яхши маълум, керакли олдини олиш чора-тадбирларни эса амалга ошириш қийин эмас. Ифлосланишлар ва/ёки жароҳатларга йўл қўймаслик учун эҳтиёт чоралари етарли эканлигига ишонч ҳосил қилиш керак, шу сабабли қуйидагиларни билиб қўйиш лозим:

- **тахдид (хатар)** – зарар етказиши мумкин бўлган барча омиллар: масалан, химикатлар, электр энергияси, зиналарда түриб ишлаш ва ҳ.к.лар;
- **хавф** – бу бирон бир киши ушбу ва бошқа таҳдидлардан жабрланишининг эҳтимоли (*паст ёки юқори*), шунингдек бундай эҳтимолдаги зарар/зиён кўламини баҳолаш.

GLOBALG.A.P. стандарти хавфларни баҳолаш бўйича бешта қадамни таклиф қилади.

1-қадам: Таҳдидларни аниқлаш

Биринчи навбатда, маҳсулот, атроф муҳит ва ходимларга қандай тарзда зарар етказиши мумкинлигини аниқлаш зарур, бундан келиб чиққан ҳолда қуйидагилар тавсия этилади:

- иш жойи (*хона, дала*)ни пухта ўрганиш ва нималар эҳтимолда зарар етказиши мумкинлигини кўздан кечириш (*масалан, шароитлар, асбоб-ускуналар, маҳсулот, технология ва ҳ.к.лар*);
- зарар ёки таҳдиднинг эҳтимолдаги омиллари бўйича ходимлар (*агар буни қўллаш мумкин бўлса*) ёки улардан вакилларнинг фикрини сўраш;

* Компаниялар тўлиқ рўйхатини қуйидаги Интернет саҳифада топиш мумкин: <http://www.globalgap.org>

- ишлаб чиқарувчининг берган жиҳозлардан фойдаланиш йўриқномасини ёки химикатларнинг хавфсизлик паспортини ўрганиш, хавфлар ва уларнинг амалдаги қўламани аниқлашда фойдали бўлиши мумкин;
- олдин содир бўлган можаролар ва бахтсиз ҳодисалар тўғрисида маълумотларни таҳлил қилиш ва соғлиқ учун (*масалан, юқори шовқин даражаси ёки зарарли моддалар билан ишлаш*) хавфларнинг узоқ вақтли омиллари ва озиқ-овқат маҳсулотлари учун хавфсизлик таҳдидлари тўғрисида унутмаслик.

2-қадам: Ким ва нима жабрланиши ва қандай

тарзда жабрланиши мумкинлигини аниқлаш

Корхонада ҳар бир таҳдиддан ким ёки нима жабрланиши мумкинлигини ва қандай омиллар хавфларни бошқаришда энг яхши стратегияни ишлаб чиқишга ёрдам бериши мумкинлигини аниқ белгилаб олиш зарур. Бунда шуни ҳисобга олиш керак-ки, айрим фаолият турлари аниқ талабларни қўйса (*масалан, ҳосилни йиғиб олиш*), айрим ҳолатларда эса хавфларнинг баъзи бир турларини қўшимча таҳлил қилиб чиқишга тўғри келади, айниқса маълум шахслар (*масалан, йиғувчилар, ташриф буюрувчилар, пудратчилар ва хизмат кўрсатувчи ходимлар ва ҳ.к.лар*) ўз иш жойларида доимий бўла олмаган ҳолатларда.

3-қадам: Хавфларни баҳолаш ва эҳтиёт чоралари бўйича қарор қабул қилиш

Таҳдидлар манбалари аниқланганидан сўнг, уларга нисбатан кейинги қадамларни ўйлаб кўриш керак. GLOBALG.A.P. стандарти ходимлар хавфсизлигини таъминлаш учун “мантқиқ асосланган ва амалда эришиш мумкин бўлган” тамойили асосида ҳаракат қилишни талаб қилади. Буни қандай тарзда амалга оширишни мустақил ҳал этиш мумкин. Аммо энг содда усул бу, қабул қилинаётган қадамаларни ортирилган ижобий тажриба ва илғор амалиётлар билан таққослашдир.

Шундай қилиб, аввал кўрилатган чораларни таҳлил қилиш ва назоратнинг қандай воситалари тадбиқ қилинганлиги ва иш жараёнлари қандай ташкил этилганлиги ҳақида ўйлаб кўрилади. Сўнг, олинган натижани илғор тажриба билан солиштириб кўрилади ва энг яхши амалиётларга мос келиш нуқтаи назаридан қандайдир қўшимча чора-табирлар талаб қилиш-қилинмаслиги аниқланади. Таҳлил жараёнида қуйидагиларни ҳисобга олиш зарур бўлади:

- Хавф ҳолатини бутунлай бартараф этиш мумкинми?
- Агар мумкин бўлмаса, эҳтимолдаги зарар/зиёнларни камайтириш учун хавфларни бошқариш қандай ташкиллаштирилади?

Хавфларни бошқаришда қуйида таърифланган тамойилларни келтирилган тартибда қўллаш (имкониятга қараб) тавсия этилади:

- хавфсизроқ вариантни синаб кўриш (*масалан, хавфи камроқ кимёвий моддаларга ўтиш*);

- таҳдид солаётган манбадан фойдаланишни тақиқлаб қўйиш (*масалан, қўриқлаш ёрдамида*);
- таҳдид таъсирини минималлаштирган тарзда иш/мажбуриятларни ташкил этиш;
- шахсий ҳимоя қилиш воситаларини тарқатиш (*масалан, кийим, пойафзал, кўзойнак ва ҳ.к.лар*);
- санитария-маиший шароитлар билан таъминлаш (*масалан, биринчи ёрдам кўрсатиш учун ва ифлосланишларни бартараф этиш учун*).

Саломатлик муҳофазаси ва хавфсизликни таъминлаш катта харажатларни талаб қилмайди. Масалан, йўл-транспорт ҳодисаларини олдини олиш учун яхши кўринмайдиган хавфли бурилишда кўзгуни жойлаштириш унча кўп маблағ этмайдиган эҳтиёт чораси ҳисобланади. Оддий эҳтиёт чораларни кўриб юрмаслик можаро/бахтсиз ҳодиса вазиятида анча қимматга тушиши мумкин.

Агар иложи бўлса, корхонанинг ходимларини жалб қилиш тавсия этилади, бу таклиф этилаётган чора тадбирларни амалиётда керакли тарзда, янги хатарларни туғдирмаган ҳолда, амалга оширишга ёрдам беради.

4-қадам: Хавфларни баҳолаш бўйича режа/хулосаларни ҳужжатлаштириш

Хавфларни баҳолаш натижаларини амалиётда қўлланилиши озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги, ходимлар саломатлиги ва хавфсизлиги ҳамда корхонанинг муваффақиятини таъминлашда фойда келтиради.

Хавфларнинг баҳолаш натижаларини ҳужжатлаштирилиши ва ходимларга тарқатилиши уларни тўлиқ амалий тадбиқ этилишига кўмаклашади. Хавфларни баҳолаш идеал бўлмаслиги мумкин, лекин у қўлласса бўладиган ва қониқарли бўлиши керак. Ишлаб чиқарувчига қуйидагиларни тасдиқлаш керак бўлади:

- текшириш тегишли даражада бажарилганлиги;
- «ким ёки нима хавфларга дуч келиши мумкин» каби саволлар ўрганилганлиги;
- барча мавжуд таҳдидларни бартараф этиш бўйича чоралар кўрилганлиги;
- эҳтиёт чоралари асослилиги, қолдиқ хавфи-паслиги;
- ходимлар ёки улардан вакилларнинг (имкониятга қараб) ушбу жараёнга жалб қилинганлиги;
- Пухта тузилган ҳаракатлар режаси кўп ҳолларда турли қуйидаги чоралар бирикмасидан иборат бўлади:
- ишончлироқ назорат чораларини қабул қилгунга қадар муаммонинг вақтинча ечиш;
- бахтсиз ҳодисалар ёки саломатликка зиён етказиш хавфларининг эҳтимоли юқори бўлганда уларга қарши узоқ муддатли чоралар;
- жиддий эҳтимолий оқибатларга олиб келадиган хавфларга қарши узоқ муддатли чоралар;
- асосий қолдиқ хавфлар ва уларга қарши чоралар бўйича ходимларни йўл-қўриқдан ўтказишни ташкиллаштириш;

- назорат бўйича чоралар қўлланилишини кафолатлаш мақсадида мунтазам текширувларни ўтказиш;
- мажбуриятлар аниқ белгилаш – айнан ким ва қайси чора-тадбирлар турига ва қайси муддатга раҳбарлик қилиши.

5-қадам: Бажарилган хавфларни баҳолашни

қайта кўриб чиқиш ва долзарбластириш

Кўплаб корхоналарда қандайдир ўзгаришлар содир бўлиб туради, хусусан, янги таҳдидлар пайдо бўлишига олиб келиши мумкин бўлган янги асбоб-ускуналар, моддалар ва/ёки методикаларни жорий этилиши. Демак, корхонанинг кундалик фаолиятинини таҳлил қилиш ва хавфсизлик тизимини такомиллаштирилишини кафолатлаш мақсадида ҳаракатларнинг расмий таҳлили ўтказилади ва уларнинг эътироф этилган илғор тажрибаларга мувофиқлиги аниқланади.

Шу сабабли режа асосида хавфларни такроран ўрганиш ва баҳолаш зарур:

- бирон бир ўзгаришлар рўй бердимми?
- бирон бир нарсаларни яхшироқ бажариш мумкинми?
- ходимлар бирон бир муаммолар тўғрисида хабар бердимми?
- ҳалокатга айланиб қолай деган можаро ёки вазиятлардан сабоқ олиндимми?
- хавфларни баҳолаш ҳар доим долзарб бўлиб қолишига ишонч ҳосил қилиндими?

Корхонани бошқариш жараёнида бирон бир нарса нотўғри кетмагунга ва кеч бўлмагунга қадар ўтказилган хавфларни баҳолашни долзарблигини осонлик билан эсдан чиқариш мумкин. Шунинг учун ҳам, мазкур жараён учун муддат белгилаб, уни чора-тадбирлар режа-жадвалида ҳар йилги фаолият сифатида белгилаб қўйиш тавсия этилади.

GLOBALG.A.P. СЕРТИФИКАТИНИНГ НАМУНАСИ

СО (сертификатлаш органининг) логотипи ¹	АО (аккредитация органи) аккредитацияси- нинг рамзи/белгиси ² Сертификатлаш органининг и рақами: ххх ³
--	--

GGN: xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Ишлаб чиқарувчи / ишлаб чиқарувчилар гуруҳининг рўйхатга олиш рақами (сертификатлаш органида) / Эквивалент схемаси xxxxxx⁵

GLOBALG.A.P.® СЕРТИФИКАТ

GLOBALG.A.P.® Умумий қоидаларининг

___ талқинига мувофиқ⁷

X варианти⁸

Кимга берилган:

Ишлаб чиқарувчи / ишлаб чиқарувчилар гуруҳи

Компаниянинг номи, манзили⁹

Ишлаб чиқарувчи мамлакат¹⁰

Иловада ушбу сертификат доирасига киритилган маҳсулотларни қайта ишлаш бўйича ишлаб чиқарувчилар ва ишлаб чиқариш объектлар / цехлар тўғрисида батафсил маълумот мавжуд.¹¹

Сертификатлаш органи [компаниянинг номи] баён қилади-ки, мазкур сертификатда санаб ўтилган маҳсулотларни ишлаб чиқариш стандарт талабларига мос келадиган деб тан олинган:

Схема логотипи (АМС) ¹²	Талқиннинг стандарт назорат нуқталари ва мувофиқлик мезонари ¹³
------------------------------------	---

Меъёрий ҳужжатлар [Стандартнинг номи] GLOBALG.A.P.® эквивалентлигини тасдиқлаш қоидаларига мувофиқ GLOBALG.A.P.® стандартининг [Номи ва версияси] тенг меъёрий ҳужжат мақомини олди.¹⁴

Маҳсулот ¹⁵	Маҳсулот учун GLOBALG.A.P. сертификати- нинг рақами ¹⁶	Умумий/хусусий модулнинг таърифи билан ёки маҳсулотга қараб устуллар (қуйида келтирилган таърифга қаранг) ¹⁷	Ишлаб чиқарувчилар/ ишлаб чиқариш объектлар сони ¹⁸	Параллел ишлаб чиқариш ¹⁹	Айнан ўхшаш маҳсулотга эга бўлиш ¹⁹

Берилган сана (сертификат муҳри санаси): хх/хх/хххх²⁰

Амал қилиш муддатининг бошланиши: хх/хх/хххх²¹

Амал қилиш муддатининг тугаши: хх/хх/хххх²²

Мансабдор шахс²³
Сертификатлаш тўғрисида
қарор санаси: хх/хх/хххх²⁴

Ушбу сертификатнинг жорий мақоми доимо акс этиб туради: <http://www.globalgap.org/search>²⁵

СО (сертификатлаш органи)нинг боғланиш маълумотлари²⁶

Компаниянинг номи, манзили (шу жумладан e-mail)

Муҳаррир: Д.Сағатова
Компьютерда тайёрловчи: А.Юлдашева

Наشريёт лицензияси АИ № 263 31.12.2014
Босишга рухсат этилди 23.10.2017 й.
Бичими 60x90/16. «Calibri» гарнитураси.
Офсет босма усулида босилди.
Босма табағи 2,0. Нашр табағи 2,6.
Адади 1000 нусха

«BAKTRIA PRESS» МЧЖ Нашриёт уйи
100000, Тошкент, Буюк Ипак Йўли мавзеси, 15-25
тел.: +998 (71) 233-23-84

Print Media босмахонасида чоп этилди